Naturlänken: Vinterfåglar inpå knuten

Sista helgen i januari räknar vi hur många fåglar vi ser vid våra fågelmatningar runt om i landet. Det är en av BirdLife Sveriges mest populära aktiviteter, för här kan alla vara med och bidra genom att enkelt rapportera vilka fåglar och hur många av respektive art man ser samtidigt vid fågelmatningen.

Hösten och vintern kan upplevas som mindre händelserik i naturens och fåglarnas värld.
Vad är då mera spännande än att bjuda våra fågelvänner på god och näringsrik mat samtidigt som vi får möjlighet att studera dem på lite närmre håll?
I det här temat vill vi ge kul exempel på hur vi kan tänka om vi vill bygga upp vår egen fågelmatning samtidigt som vi lär känna fåglarna som finns när oss och också fåglar vi kan locka till att komma nära.

Vinterfåglar inpå knuten är ett evenemang som anordnas av BirdLife Sverige där alla som vill uppmuntras att under sista helgen i januari vara med och
rapportera vilka fåglar som kommer till deras fågelbord. Därför har vi döpt detta tema till detsamma. Kanske blir vi fler som vill vara med och rapportera i slutet av januari.

Tack vare alla rapporter får BirdLife Sverige en bra bild över de fåglar som tillbringar vintern hos oss. Talgoxen är den talrikaste vinterfågeln följd av blåmes och pilfink, men efter denna trio varierar topplistan från år till år.
Via denna räkning kan vi också följa hur vinterfåglarna anpassar sig till klimatförändringarna. Under de år med start 2006 som räkningen pågått, har vi bland annat kunnat se hur arter som koltrast och nötväcka ganska kraftigt utvidgat sitt vinterområde norrut i landet.
Läs mer under flikarna Statistik och Om VIK på:
https://vinterfaglar.se/
De senaste åren har runt 20 000 rapporter kommit in från enskilda personer, föreningar, skolklasser med flera – men vi vill ha ännu fler rapporter!

För att så många fåglar som möjligt ska vara vana vid en matning när det är dags för rapportering behöver vi förbereda lite vilket också är spännande.
I den här delen av Naturlänken ska vi ta oss an vad som kan hjälpa oss på traven.

Fågelmating uppskattas av de flesta av oss oavsett ålder.

Vi på BirdLife Sverige säger ofta att fåglar är fantastiska!
I den här delen tipsar vi om olika aktiviteter som ger oss förståelse för de spännande och mest vanliga fåglarnas liv, deras vanor, utseende och artnamn, och ni kommer troligen att hålla med oss att fåglar är fantastiska när ni börjar titta lite närmre.
När det handlar om de allra yngsta barnen ca 1-3 år är första fågeln som uppmärksammas utanför ytterdörren som vi börjar med, och kanske räcker det att studera samma art under några veckor.

Frågor eller samtalsämnen att ta upp med de yngsta kan vara de här:
Hur ser den ut?
Är den stor eller liten?
Vilka färger har den?
Är den rund till formen eller avlång?
Går det att få den att komma till en matning? Vad vill den ha att äta?
Kanske kan ni komma fram till vilken art det är?
Springer den eller hoppar den fram?
Kan ni härma den?

Ett ypperligt tillfälle att samtidigt arbeta med språkutveckling genom att upprepa, bekräfta och leka.

När barnen sedan blir lite äldre från 3 år (och detta varierar ju från barn till barn, kanske yngre, kanske äldre) kan vi fortsätta med allt som tas upp här i temat om fågelmatning, men som sagt matning uppskattas av alla åldrar.

På bilden syns en bofink med ett solrosfrö i näbben. Bofinken är vanligare ju länge söderut i Sverige som du befinner dig på vintern.
Det kan skilja sig väldigt mycket beroende på var vi befinner oss, vilka arter vi får se.

1

Bra att tänka på inför planering av förskolans, skolans eller din egen fågelmatarplats.

Diskutera med barnen/eleverna:
1.
Vill vi ha en matning?
Varför vill vi det i så fall?
Hur ska vi sköta den?
Hur får vi tag på mat till fåglarna?

När beslutet är taget att en matning ska skapas. Då är det dags att diskutera var den bäst kan placeras.

2.
Vem ska kunna titta på den och när? Kanske vill ni kunna se fåglarna från ert fönster? Ni vill kanske studera den när ni vistas utomhus? Kanske behöver den placeras utanför skolans gård, då kan tillstånd behövas.
Hur tror ni att fåglarna vill ha det? Öppen plats, i buskar?
Kan det finnas faror för fåglarna vid matningen såsom rovdjur, oväder osv.?

Det kan vara klokt att ta reda på om det är tillåtet att mata fåglar där ni vill göra det. För att minska risken att matningen lockar till sig möss och råttor kan ni med fördel mata med skalade solrosfrön och hemgjorda fettbomber. Då blir det inte så mycket spill på marken.
Utse också gärna en fågelmatningsvaktmästare, eller turas om, som städar under matningen regelbundet.
En matning lockar ofta till sig sparvhöken som gillar att äta småfåglar, men också katter i området. För att hjälpa småfåglarna att undvika dessa faror kan det vara klokt att hänga matarna högt och öppet så att fåglarna lättare upptäcker om faran närmar sig.
Småfåglarna gillar att hämta sitt frö och flyga till en säkrare plats när den ska äta så en buske någon meter ifrån matningen uppskattas.

Tips!
I boken Fågelmatning - allt du behöver veta av Niklas Aronsson finns mycket att lära sig om matning.

2

Vilka fågelarter tror ni kommer att besöka er restaurang?

De sju vanligaste arterna vid våra fågelmatningar i hela Sverige de senaste åren är de här:

1. Talgoxe

2. Blåmes

3. Skata

4. Koltrast

5. Nötväcka

6. Pilfink

7. Större hackspett

Hur många av dessa fåglar känner ni igen sedan tidigare?

Vilken art blir den första vid er matning?

Vad gillar fåglar att bli bjudna på?

Diskutera gärna med barnen/eleverna. Vad tror eller känner de till om vad fåglarna tycker om?
Äter alla fåglar samma sorts mat? Om inte, kan vi gissa genom att titta på fåglarna för att få veta vad de föredrar att äta?

Tips! Titta gärna i Tema Anpassning och Bästa näbben för jobbet om ni vill fördjupa er mera i detta.

Olika fåglar föredrar olika sorters mat

Talgoxarna äter gärna solrosfrön, jordnötter och talg. De tackar inte heller nej till en bit ost.
Blåmesarna liknar talgoxarna både till utseende och val av föda. Alltså tycker de om solrosfrön, jordnötter och talg. De kan också ta för sig av äpplen om det bjuds och om de är delade.
Skatorna är allätare så de tar gärna för sig av frön, nötter, matrester talg och frukt.
Koltrastarna kan äta både solrosfrön, frukt, russin och jordnötter.
Nötväckorna äter också gärna solrosfrön och jordnötter. Om ni bjuder på fröblandningar kommer nötväckan att välja ut sina favoritfrön och skvätta ner de andra fröerna på marken.
Pilfinkarna vill gärna bli bjudna på mindre frön såsom hampa och hirs men klarar även solrosfrön.
Större hackspettar vill helst ha jordnötter och talg.

På bilden äter den större hackspetten av en krans gjord i hjärtformad kakform där kokosfett smälts och blandats med frön, nötter, russin, havregryn och mjölmask.

Bygg din egen fågelmatare

För att locka till sig fåglar kan ett första knep vara att bygga en enkel fågelmatare av en tom mjölkkartong.

Detta behövs:
En tom mjölkkartong eller liknande, tuschpenna, vass kniv och sax

Gör så här:

1. Markera med en penna så som gjorts på den vänstra kartongen, nere i ena hörnet.

2. Skär ett hål i början av markeringen och låt barnen klippa längs med den ritade markeringen, som på högra bilden.

3. Tryck sedan in hörnet.

Om man vill kan man göra en likadan öppning på motsatt hörn också. Fyll på med frön och sätt snöre i toppen. Sedan är fröautomaten färdig att hängas ut.

Fåglarna sätter sig på den skurna kartongkanten.

Vill ni utmana er kan ni pröva att göra den klurigare varitanten. Se bilaga 1

Tillverka egna ”fettbollar”

Tillsammans med Barnen/eleverna kan ni tillverka egna fettbollar till fåglarna.

Detta behövs:
- ursköljda tomma mjölkkartonger eller liknande tomma förpackningar
- snören ca 10-15 cm långa
- 500 gr kokosfett, gärna ekologiskt
- frön, nötter, russin, havregryn eller andra frön och gryn som finns tillgängliga och även dessa gärna ekologiska
- om du bor lite längre norrut i Sverige kan det vara bra att blanda i lite margarin (2 delar kokosfett och en del margarin) för att fettbollen inte ska bli för hård för fågelnäbbarna om det blir extra kallt.

Gör så här:
- smält kokosfett och eventuellt margarin i en kastrull på spisen eller på trangiakök utmohus
- blanda i ca 3-4 dl frön, nötter, gryn tills det blir en en tjock blandning
- vik snörena på mitten och knyt ihop dem
- häll över blandningen i era tomma förpackningar
- doppa ner snörena i de fyllda förpackningarna och låt stelna i kyl, frys eller utomhus om det är tillräckligt kallt

Tips!
Fyll en kakform med blandningen och häng upp en krans åt fåglarna. Sparade snören från presenter eller liknande kan användas för tjusig upphängning.

Lek en fågellek:Entiteleken

Den här leken visar hur tufft det kan vara att vara en entita som är en fågel som stannar i Sverige över vintern. En del fåglar hamstrar frön för att överleva vintern och dit hör bl.a. entitan (se bilden undrerst på sidan). Fåglarna minns var de gömt sina frön och kan ta fram dem när det blir svårare tider. Barnen/eleverna får här möjlighet att sätta sig in i fåglarnas värld och tuffa tid under vintern.

Detta behövs:
Solrosfrön (eller något som reperesenterar solrosfrön) och en duk att lägga fröna på.
Så här går det till:
I leken får några av barnen/eleverna vara entitor som kommer och hämtar solrosfrön, vilka de sedan gömmer. De får bara ta ett frö åt gången eftersom de har så liten näbb.
Fröna gömmer de alltid en bit ovanför marken så att det inte blir täckta av snö.
I skogen finns inte bara entitor utan det också några talgoxar som tar entitornas gömda frön. Några barn får vara talgoxar och ta frön som entitorna gömt.
Ibland kommer också sparvhöken och tar en talgoxe eller entita. Sparvhöken äter upp småfågeln. Genom att den fångade fågeln får springa 10 varv runt ett träd så är den åter fri och får vara med i leken igen.
Höken blir snart hungrig igen och lyckas kanske fånga en ny fågel. Ett barn får vara sparvhök och försöka fånga entitor och talgoxar.
Lek leken tills sparvhöken lyckats fånga två till fyra småfåglar och bryt sedan leken.
Nu ska ”entitorna” leta upp sina gömda frön och räkna dem.
Samla er i ring och se vem som hittat flest frön. Samtala om vad som hände.
Blev det några frön över till entitorna?
Hur är det att vara entita på vintern?
Vilka faror finns som de behöver se upp för?

Lär er arterna efterhand som de dyker upp och gör en undersökning

Ett sätt att lära sig vilka arter som finns inpå knuten där ni befinner er är att efterhand som ni får syn på en ny fågel, försöka artbestämma den med hjälp av litteratur, att söka på nätet eller skriva till Naturlänken och be om hjälp.
Leta upp en bild på fågelarten och skriv ut bilden och namna den. Även här kan ni få hjälp av Naturlänken om ni saknar bilder.
Kanske har ni en vägg där bilderna kan sättas upp och ni kan anteckna hur ofta och hur många av arter ni ser.
Ju äldre barnen/eleverna är, desto noggrannare kan dessa anteckningar bli.

För att jämföra och konkretisera vilka arter som är vanligast kan ni skapa stapeldiagram av kottar eller stenar.
Passa på att samtala om matematiska begrepp såsom fler, färre, många, dubblet så många, hälften så många osv.
Med äldre barn/elever kan jämförelserna utökas. Är de skillnad vid olika årstider och varför? Diskutera med barnen/eleverna vad det kan bero på.
Möjliga orsaker kan vara att på vintern saknas ju flyttfåglarna, men på vår och sommar matar vi kanske inte lika mycket. Allvarligare betydelser kan visa sig om undersökningen pågår under några år, såsom klimatförändringar, sjukdomar och andra orsaker.
Mera matematik kan vävas in med mera avancerade diagram för de olika arterna.

På bilden har förskolebarn klistrat en stjärna varje gång de sett en viss art.

Ta hjälp av ”fågelvas” för att minnas arter

Ett stöd för att minnas namnen på arterna ni ser vid er matning, eller utanför fönstret kan vara att skriva ut och laminera bilder av fåglarna med artnamnet på baksidan och fästa på en pinne. Då kan ni lätt påminna er om vilken art ni ser när ni tittar ut.
Det ser också lite kul och trevligt ut med en bukett fåglar.
Material som behövs:
Tunna grillpinnar eller smala pinnar som ni plockat utomhus, lamnierade bilder på fågelarter ni sett, lite lim eller tejp och en vas eller som på bilden en tom vinägerflaska.
Arbetar ni med digital teknik kan ni skapa QR-koder som klistras på baksidan av fågelbilden.
Till exempel kan barnen/eleverna läsa in artnamn och liten faktatext om fågeln som spelas upp vid scanning av QR-koden.
Kanske vill ni lära er hur fågeln låter, och då kan lätet spelas in och spelas upp när QR-koden scannas.

Sjung om fåglar och matning

Fågelmatarsång

Grönsiska

En fågelmatare
det bor på landet.
Hon matar fåglar
så fort hon kan det.

Hon matar stora hon
matar små
Ibland så kommer
de två och två.

Det kommer gröna,
det kommer gula,
men aldrig någonsin
några fula.

En del har ränder,
en del är blå.
Det kommer siskor
och de är små.

Melodi: En sockerbagare
Text: Birgitta

Har ni andra tips på sånger om fåglar? Kanske skriver ni egna sånger?
Dela gärna med er på vår plattform. Här kommer en sång/ramsa för de lite yngre:

Fem fina fåglar

Fem fina fåglar satt på en gren
En flög iväg (här kan man göra det mera spännande och säga flax, flax flax och vifta med armarna, innan man fortsätter sjunga)
Sen var det bara 1, 2, 3, 4 fåglar kvar
Fyra fina fåglar satt på en gren
En flög iväg (flax, flax, flax)
Sen var det bara 1, 2, 3 fåglar kvar
Tre fina fåglar satt på en gren
En flög iväg (flax, flax, flax)
Sen var det bara en fågel kvar
En fin fågel satt på en gren
Den flög iväg (flax, flax, flax)

Text: Mora Träsk Sånglekar 1
Melodin kan hittas på nätet

Bergfink

Rapportera till fågelräkningen

Till pedagogen:
Sista helgen i januari är det dags för fågelräkning. På BirdLife Sveriges hemsida finns instruktioner till hur du kan rapportera era arter.
Det går att rapportera både via en app som du kan ladda ner på din telefon, via hemsidan eller i pappersform via post. All information hittas på hemsidan.

https://birdlife.se/nyheter-i-rapporteringen-av-vinterfaglar-inpa-knuten/

När det närmar sig kommer sidan att uppdateras för rätt år men ni kan redan nu läsa om vad det innebär att rapportera och varför det är så viktigt att vi är många som gör det.

Har ni tur får ni kanske besök av nötskrikan vid era matningar. Den är en skogsfågel men besöker gärna matningar om den kan. Nötskrikan är Sveriges vanligaste kråkfågel.

Bilaga 1

Klurigare fröautomat

Material som behövs:
En enlitersförpackning, en en och en halvlitersförpackning, sax, snöre, en tuschpenna, en pinne och håltång.

Gör så här:
1+2. Bilderna visar var ni ska klippa. Det har markerats med penna. Börja med att markera på era förpackningar. Klipp sedan längs markeringarna.
3+4. Efter att ni klippt ser delarna ut så här. Delen som syns till vänster i bild 3 och till höger i bild 4 ska användas.
5. Tryck hål med håltång på båda sidor av delen från den stora kartongen.
6. Därefter placeras den lilla kartongen i den stora och ni markerar i hålen med en penna på den lilla kartongen.
7. Nu har ni markerat var hålen ska tryckas i den lilla kartongen. Tryck sedan hål i den också. Kartongerna sätts därefter ihop med en pinne.
8. Den färdiga fröautomatern ser ut så här.
9. Tryck två hål i toppen och ett trä ett snöre genom hålen för upphängning. Fåglarna kan sedan sitta på kartongkanten eller pinnen och norpa åt sig fröna.

Sannolikhet och statistik
- Slumpmässiga händelser i konkreta situationer.
- Enkla tabeller och diagram och hur de används för att sortera data och beskriva resultat från undersökningar, såväl med som utan digitala verktyg
Samband och förändring
- Proportionella samband, däribland dubbelt och hälften.
Problemlösning
- Strategier för att lösa matematiska problem i elevnära situationer.
- Formulering av matematiska frågeställningar utifrån vardagliga situationer.

Lgr 22 För fritidshemmen
Natur och samhälle
- Olika sätt att utforska företeelser och samband i natur, teknik och samhälle, till exempel genom samtal, studiebesök och digitala medier. Hur företeelser och samband kan beskrivas, till exempel med ord och bilder.
- Matematik som redskap för att beskriva vardagliga företeelser och för att lösa vardagliga problem
Lekar, fysiska aktiviteter och utevistelse
- Utevistelse under olika årstider, samt närmiljöns möjligheter till vistelse i naturen och på andra platser för fysisk aktivitet och naturupplevelser.

Lgr 22 För Grundskola årskurs 1-3
Matematik
Sannolikhet och statistik
- Enkla tabeller och diagram och hur de används för att sortera data och beskriva resultat från undersökningar, såväl med som utan digitala verktyg.
Biologi
Året runt i naturen
- Djur, växter och svampar i närmiljön, hur de kan grupperas samt namn på några vanligt förekommande arter.
Systematiska undersökningar
- Enkla fältstudier, observationer och experiment. Utförande och dokumentation av undersökningarna med ord, bilder och digitala verktyg.
Svenska
Tala, lyssna och samtala
- Strukturerade samtal. Att berätta om vardagliga händelser samt att uttrycka känslor, kunskaper och åsikter. Att lyssna, ställa frågor och ge kommentarer.

Lgr 22 För Grundskola årskurs 4-6

Matematik

Sannolikhet och statistik

- Tabeller och diagram för att beskriva resultat från undersökningar, såväl med som utan digitala verktyg. Tolkning av data i tabeller och diagram.
- Lägesmåtten medelvärde, typvärde och median samt hur de används i statistiska undersökningar

Biologi

Natur och miljö

- Hur djur, växter och svampar kan identifieras och grupperas på ett systematiskt sätt, samt namn på några vanligt förekommande arter.

Systematiska undersökningar och granskning av information

- Fältstudier och experiment med såväl analoga som digitala verktyg.

Planering, utförande, värdering av resultat samt dokumentation med ord, bilder och tabeller

Svenska

Tala, lyssna och samtala

- Olika former av samtal. Att lyssna aktivt, ställa frågor, uttrycka tankar och känslor samt resonera och argumentera i olika samtalssituationer och i samband med demokratiska beslutsprocesser.

Informationssökning och källkritik

- Informationssökning i några olika medier och källor, till exempel i uppslagsböcker, genom intervjuer och i söktjänster på internet.

Temat Bli en framgångsrik fågelskådare kan med fördel också användas som stöd när ni lär er mer om fåglar genom att ni matar fåglarna.

Hoppas att temat Vinterfåglar inpå knuten bidrar till mycket nöje och spännande upptäckter!

Björktrasten kan besöka våra matningar och vill då gärna bli bjuden på äpplen och bär.

Lästips:
Fågelmatning - allt du behöver veta
av Niklas Aronsson

Vid frågor och önskan om mer information - välkommen att kontakta Anette Barr vid BirdLife Sverige:
anette.barr@birdlife.se